

Ihazighari Mmemme Alùmalù Ndiigbo

M. O. Ene

Uwandiigbo Academy

Ùmjedemede:

Imirikiti obodo na-ahazighari omenala gbasara ijiko nwoke na nwaanyi n'alumalu. Mmemme na-eso alumalu na-atozí ndi mmadu akwa n'ukwu. Okoro guchaa akwukwo, o gaghí enwete oru. O nwee ihe o na-arú, o gaghí akpata ego ga-ezu iji lúo nwaanyi. Ya mere na Ndiigbo ga-ahazighari omenala alumalu ka umunwoke na umunwaanyi na-alu di na nwunye n'oge, mee ihe diara ha n'oge, ma nwe ohere were akunuba ha kpara na ntorobia kporie ogologo ndu n'okenye. Edemede à na-elebenye anya n'ihe gbasara alumalu na ndu Ndiigbo: ihazi usoro alumalu site n'ihu nwaanyi, iku aka n'uzo, wee rue mgbe nwoke na nwaanyi ga-ebido biwe ndu ka di na nwunye; ihazighari itu ngo ma kachapu 'ime ego,' 'ikwu ugwo nwaanyi,' ma obu 'ikpaaku nwaanyi'; iwepu omenala ndi mba ozo na-abata n'alumalu Igbo dika nwoke isekpu ala ri o nwaanyi ka o lúwa ya, igbanye oia ibedo (oia mkpisiaka), mmemme eyimuwe ocha n'uloka; na iwere igbankwu dika mmemme alumalu Igbo, nakwa ihazi ya ka o buru naani emume alumalu ikpeazu tupu nwoke na nwaanyi ebiri ka di na nwunye.

Okpurukpu Okwu ga: agbomma, alumalu, ikike nwaanyi, mbiarachíwa, nlete obia, ngo, odimara, okoromma, oia ibedo, omenelu

Mkpólite

Igbo na-atu anya na nwaanyi obula a muru n'ezinaulo ga-aga di. O na-abukari ihe ihere ma umuaghoghó tochee zuo okè, ha anoro n'ulo n'enweghi onye na-aju ese ha (Ubesie, 2009: 44). Di bu mma na uguwu nwaanyi: Nwaanyi topute, a juwa "O'u onye na-alu; o ga-abu nna ga-alu?" Nwoke tochee mewe omume aghirigha, a lúnye ya nwaanyi ka isi juo ya oyi. Otutu umunwoke anaghikwa etinye ukwu n'alumalu n'oge. A ka na-ekwu na okuko tinyere onu, o chiri

Ihazighari Mmemme Alimalu Ndiigbo

okpa abuo wunye n'efere: Ufodu ezinaulo jizi ihe di n'alimalu na-achụ ego ka á ga-asị na ha na-ere nwa ha nwaanyi ere. N'aka nke ozo, mmemme na-eso alimalu na-eke umunwoke okpo n'isi. Onodu di etu à so wunye mmanuoku na nnukwu ogbaaghara afo 2020, nke á kporo #EndSARS. Alimalu bu odinala di mma e ji enwete ezinaulo (Ferris & Stein, 2016:351). O bu ihe obodo ji ebi ndu ofuma, na-abawanye, na-azulite umunta ga-awachi obodo n'udo na ihunanya. O bu ihe oma na mmadu abuo na-abughị umunne ga-ekwete na ha ga-ebiko ndu ha ruo n'onwu dika di na nwunye. Nke à bu ihe omimi burukwa ihe nribaama na ihe nnomi. Ma á gbanweghi onodu alughialu di ugbo à, á ga-enwe ukọ mmadu. Ndi na-asu Igbo ga-ebelete. Mgbe ahụ ka asusu Igbo ga-ebido tewe ukwu n'ezie.

Ndiigbo kwesiri ihazighari omenala alimalu ka umunwoke na umunwaanyi na-alu di na nwunye n'oge, muo omumu n'oge, ma biko ogologo ndu. Mgbe ihe di 'n'ime ego' nyewere nsogbu n'alimalu, Ochichi Owuwaanyanwu Najirija kachiri ego ole e ji etu ngo na najra iri isii (₦60).¹ Otutu anaghi asopuru iwu à, mana o ka di ire. Nke ka njo bu na alimalu ufodu dizi ka ahia chere-were. Nwoke choo ilu nwaanyi, o gote ola mkpisiaka, kporo ndienyi ya ga-ese onyoonyo n'ekwentị ya, maobu gaa n'ihu oha masiri ya, sekuru ala, were riu nwaanyi ka o lwa ya. Isiokwu abughị na á na-enomi omenala ndi mbiarachiwa, o bu na alimalu diiri ezinaulo abuo; o bughị mmadu abuo na-alu alimalu n'omenala Igbo.

Alimalu abughị ahia chere-were. Ugbo à, nwoke choo ilu enyi nwaanyi ya, o gbaziri ego gote ola mkpisiaka were gwa nwaanyi uche ya. O jee ebe o ga-ago ogo, e denye ya 'list'—nke bu akwukwo ndesita ngwongwo na ngwongwo o ga-eburu bia maka igbankwu. Nwoke agazia chowa ebe o ga-agbazite ego o ga-eji nye nta na imeroko mmanya na nri. Ihe di n'ime ufodu akwukwo

¹ *The Limitation of Dowry Law 1956* na-ahazi ego ole á ga-akwu na ngo n'Owuwaanyanwu Najirija, nke buzi ukwumbandi à: Abia, Akwa Ibom, Anambra, Bayelsa, Imo, Cross River, Ebonyi, Enugu, na Rivers.

Ihazighari Mmemme Alụmalụ Ndi Igbo

ndesita ihe alụmalụ (*'list'*) ndi à abughị ihe e ji Igbo agwa onyeocha. E dechee mmanya niile nwere aha, ụtaba, ákwà, na ngwongwo niile á chọrọ, e denyekwe akụ nwaanyi (*'bridewealth'*) ebe aka anaghị eru nwoke: ₦500,000 – ₦1,000,000. Onye na-achọ nde naira naani maka ngo e tughị etu, ọ na-ere mmadụ ka o ji égbé; ọ na-ego nwaanyi ego ka ọ na-alụ nwaanyi alụ?

Usoro Alụmalụ Ndi Igbo

N'omenala ndi Igbo, usoro alụmalụ di icheiche, mana isi sekpu nti bu otu. O gunyere:

1. Nwoke na-alụ nwaanyi.
2. Nwoke na-eje okwu nwaanyi ọ ga-alụ n'ebe nne na nna nwaanyi.
3. Á na-eji oji na mmanya jee juo ese n'ebe nna nwaanyi.
4. Ma ndi nwoke ma ndi nwaanyi na-aju ese maka ezinaulo ha.
5. Ezinaulo abuo ndi à kwete, memme alụmalụ ebiri oku.
6. Mmemme di icheiche, mana nwaanyi na-aga mara ebe ọ ga-alụ di di.
7. Mmemme ikpeazu bu itu ngo na igbankwu.

N'oge ugbu à, ebe uzọ tere aka nakwa ebe nwoke na nwaanyi na-amatazi onwe ha ofuma tupu á lwa, otutu emume anaghizi adi ire. O di mma ibe ufodu emume alụmalụ ichafu; mana, okeokporo na-asị si lunye ya nwaanyi nke taata na echi, ya na onye bibu n'ulo? Alụmalụ abughị ije á na-achụ oso: onye buru chi ya uzọ, ọ gbagbuo onwe ya n'oso. Ibe alụmalụ ichafu maobu chamfa na-eme ka á ga-asị na alụmalụ bu ahia.

Ihazighari Mmemme Alumalu Ndiigbo

Ajumesese maobu Iju Ese

Okuko si na a tugbughi atugbu rie na-akpata arighi aria nwuo. Ichota onyehuta ga-enyere aka choputa maka ezinaulo nwaanyi na omenala alumalu ha. Otumasighi na umunwoke nachotazi nwaanyi n'uzo di icheiche, o ka dikwa mkpa iju ese, maka a dighi ama ama.

Iku Aka n'Uzo

Onye hu nwaanyi o ga-alu, ma o bu enyi nwaanyi ya ma o bughi, ihe o ga-eme abughi igbapu zuta ola mkpisiaka kpoo ya "ola ibedo." Omeejije Nollywood Pete Edochie katoro objaraohuru a; Kanayo O. Kanayo sokwe tinye onu n'okwu a (Olowoyo, 2020). Ha abuo kwere na nwoke isekpu ala rio nwaanyi maka olulu bu omenelu. Edochie kpoo ya "iberiibe." N'ezie, alumalu Igbo nwere usoro ka di ire; o bughi mmemme diiri okorobia na agbohobia na ndi enyi ha ji ekwenti na-ese onyonyo maobu vidio ha ga-etinye n'amaozi.

Iku aka, nzomukwu, mmanya ajuju, iweje oji, maobu ibedo nwaanyi bu mbido alumalu. Ma e soro usoro n'ezie, onyehuta na-enye aka n'ihazi njem a ka o gaa siriri-werere. Naani mmadu olemole, oji, na mmanya ka nzomukwu a na-anabata. A naghị ebuju ulo na njem a. A nabata nzomukwu a, igoo ogo ga-ebido ka o ga-esi dabara ezinaulo abuo na-ago ogo. Ma odendele (ije di izizi) ma njem ogo (ije mata ebe nwaanyi ga-alu di) diiri ezinaulo abuo ndi a nakwa ka omenala ndi siri di.

Itu/Itu Ngo

Ndi Igbo ga-amachi okwu ndi a: 'ime ego,' 'ikwu ugwo nwaanyi,' maobu 'ikpa aku nwaanyi.' Okwu ndi a anaghi egosi mputara omenala alumalu ndi Afurika (Nsereko, 1974:682). Igbo anaghi ego maobu ere ada ha. Nwaanyi nwere onodu n'umunna ya rue n'onwu. Ihe Igbo na-eme bu "itu ngo" (Echeruo, 1998:106) maobu "itu ngo" (Ihebom, 2016: 357). Ngo bu onyinye alumalu: ihe nwere isi a ga-edewe n'ebe nwaanyi maka na a naghị agba aka ahụ nwata ézé: e

Ihazighari Mmemme Alumulụ Ndịigbo

wete ihe, e were ihe. Á naghị ewere ihe hapụ idochi ebe ihe ahụ si pụta. Itu ngo bụ ebe ndị ọgọ na-akparịta ụbụbọ, na-eto onye nke ha. Á naghị akpọ ego aha; osisi maọbụ mkpisi aziza ka e ji etu ngo. Ọ bụ alululala na obodo ga-edepụta ego kpọọ ya *'brideprice.'*

Ngo abughị ego na mgbe ochie (Iroegbu, 2007: 131); ọ bụ ihe nwoke na-enye ndị ọgọ ya ka ha jide, ihe iji gosi ekele, mmasị, na obioma. Alumulụ ahụ bie aka n'àlà, nwaanyị ga-ala ebe nna ya n'enweghi nsogbu. E kpechee ikpé ma e kpezighi, á ga-eweghechiri ndị di ya ngo ahụ. Nke à na-egosi na ọgọ ha goro ekopule ísì n'udọ. Inyeghechi ngo pụtara na nwaanyị nwereike gaa di ọzọ, na ikwunna nwereike narakwa ngo ọzọ, nakwa na nwa ọbụla nwaanyị à mụtara site n'ụbọchị ahụ gawa abughị nke ndị weere ngo ha. O nweghi mgbagwojuanya di n'okwu à: Ngo bụ ọdimara na-ejiko nwoke na nwaanyị ka ha buru di na nwunye; ọ bughị ego á kwuru wee kpọọ nwaanyị.

Igbankwụ

Igbankwụ bụ mmemme njikọ alumulụ n'omenala ndị Igbo [Echeruo, 1999: 57; Ihebom, 2016, 223:]. Emume à buzi égwú e ji, ọtumasighi na á na-akpọ ya aha ndị ọzọ dika: ibu mmanya, ido nkwu, ido mmanya, ipa mmanya, ivu efere na mpaghara Mbaise, nakwa nkwanwaite na mpaghara Afikpo... n'ihiegwu umuagboghọ na-agbakari (Ene, 2016:vi). Igbankwụ abughị maka ibute Igbo na Igala; ọ bụ ka ọhanaeze, ọha obodo, mata na nwa ha nwaanyị na-aga di nakwa ka ha mara na o ji obi ọcha ya na-aga—na o nweghi onye manyere ya maọbụ tooro ya. Idesita *'list'* di ka o sitere n'Ivu efere ndi Mbaise bata n'Igbankwụ (Nwosu, 2011). O nweghi onye na-agba aka eje n'ebe ọgọ ya; ya bụ na e nwereike kowara onyenhuta ihe á na-atu anya ya. Ideju akwukwo bụ anyaukwu. Ihe ọgọ na-emere ọgọ na ihe nwaanyị na-emere ndi di ya na-akari nke nwoke na-eme ebe nna nwaanyị.

Agbamakwukwo, Igbankwụ, na Ndi Uka

Agbamakwukwo bụ usoro ndi ochichi haziri nke e ji amata na nwoke na nwaanyị ebinyele aka n'akwukwo ma kwere na ha buzi di na nwunye. Igbankwụ abughị agbamakwukwo; mmemme

Ihazighari Mmemme Alụmalụ Ndị Igbo

uwe-ọcha ndị ụka abụghị agbamakwụkwọ. O nweghi ihe jikoro igbankwụ na iwu ndị mbịarachiwa wetere: Igbankwụ bụ omenala Igbo; agbamakwụkwọ bu iwu ndị ọchịchị. Ihe á na-eme n'ụlọka bụ igozi njikọ alụmalụ n'usoro ụka Kirisiti. Igbankwụ bụ mmemme ikpeazu n'alụmalụ ndị Igbo. Iwere igbankwụ mee oriri maka ngozi alụmalụ n'ụlọka bụ nledeanya nye omenala Igbo. Ndi ụka ụfọdu choro ka igbankwụ buruzia nlete obia na-akpari usoro alụmalụ ndi Igbo. Ebe ndi ọchichị na-anabata mbinyeaka n'akwukwo e mere n'ụlọka, o nweghi ihe gbochiri ha inabata mbinyeaka n'akwukwo e mere n'ihu umunna. Naani ihe á ga-eme bu inwete ikike ndi okpuru ọchichị ime obodo maka emume igbankwụ.

O nweghi onye á na-egbochi ije n'ụlọka masiri ya gozie alụmalụ di na nwunye, ma á gbachaa nkwa. Ekuta (2001:65) kwadoro na emume à ekwesighi ka ụwa niile bia oriri, maka na ego á na-atufu nakwa oge á na-egbu abaghị uru n'alụmalụ. Ndindu n'ụlọka kwenyere na nke à. Gini zi ka ndi ụka ụfodu ji akwado ka e were igbankwụ ka oriri maka akwukwo á gbara n'ụlọka? Edemede Valentine Ibeka na-egosi na ndi ụka choro ka e mee emume ụka tupu e mewe nke ndi Igbo. Mana nkata ga na-ekpudo onyeaghughu. Ihe ha mere n'uzo ngongo nke ha ahughu bu igosizi na igbankwụ bu 'e kwuchee, o gwu' site n'iwerezi igbankwụ ka nlete obia ma e mechee emume n'ụlọka. Echiche à jogburu udele, ma sigbuo nkakwu. Alụmalụ bu mmemme diiri nna nwe nwaanyi; o bughu mmemme ndi ụka.

Mmehie Ụfodu á na-eme n'Igbankwụ

Mmemme Igbankwụ na-abanwanye ma na-ekpokari oku n'ofesi kari na Najiria, ebe á ka na-ewe ihe ukochukwu kwuru ka iwu Chiukwu. Igbankwụ na-enye ohere ka agbomma na okoromma hazie mmemme alụmalụ ka o ga-amasi ha. N'agbanyeghi ohere à, otutu ka na-eme ka igbankwụ na-evu aka.

Ihe ndi á ga-elebe anya ka agbam nkwa gaa ofuma gunyere ndi à:

Ihazighari Mmemme Alụmalụ Ndịigbo

1. Ikpọpụta ọtutu ụmụagboghọ ka nwoke hōrọ onye ọ chọrọ abughị omenala Igbo. N'àlà Igbo, ọ bụ ụbọchị agbomma na-egosi ọha onye na-echu ya ụra.
2. O kwesighi ka ndịenyi agbomma yi akwa ejimara (*ashọebi*) soro ya gaa njem ichọ, chọta, ma gosi okoromma ga-alụ ya.
3. Nna bunye agbomma mmanya ka o gosi ọha onye ọ ga-alụ, o kwesighi inụbi mmanya ahụ maọbụ sutu ya ọnụ. Ọ ga-eburu ya etu ahụ vugara ọdịnobi ya maka na ọ bụ ya vutere mmanya.
4. E vunye okoromma mmanya, ọ ga-anụriri ya. Ọ ga-anụfọrọ agbomma vuteere ya mmanya ahụ, chee ya iko ka ọ nūrūtụ, tupu ọ nūchapụ mmanya di n'iko. Ọ gaghị awufu mmanya ọbụla, naanị ma ọ chọrọ igwa ọha na mmanya o vutere adighi mma ọnụnụ!
5. Á gaghị ebido gbawa égwú ma agbomma chọta okoromma. Ha abụọ ga-agbara égwú masiri ha gakwuru nna nwaanyi. Nna ga-edunye ọgọ ya nwoke nwunye ya, gozie ha, ma kpeere ha ekpere. Ugbu à ka ha abụọ bụzi di na nwunye. Di ga-eduru nwunye jee gosi ụmụna ya.
6. O kwesighi ekwesi na okoromma na agbomma ga-eyi ákwà myirionwe maọbụ ejimara n'oge à. Ma ha chọọ, ha ga-ahapụ ọgbọ égwù gaa gbanwee uwe ha mgbe ndimmadu nari nri, pụtazia ka di na nwunye.
7. Di na nwunye chọọ ngozi ọzọ site n'aka ụmụna, ndi deede, ndi daada, ndi dibie, ụkọchukwu, imaamu, nakwa ndi enyi, nsogbu adighi: o nweghi onye oriri adighi mma n'obi, ma ha nwee ihe e ji agba ya bụ égwú sụrụgede.

Okwu Mmechi

Alụmalụ abughị ofe á na-akwụ ọtọ aracha. N'ih i nke à ka nwoke ga-ahapụ nne na nna ya gakwuru nwaanyi ọzọ: ha abụọ aburụ ọtù (Jenesis 2.24).

Ihazighari Mmemme Aluma Ndiigbo

O nwere ihe ndi kwesiri nchete nke edemede à rufuru aka: Isekpuru àlà na-ariò nwaanyi maka olulu bu omenelu. Aluma abughi naani nwoke na nwaanyi ka o di n'aka: o di n'aka nne na nna, ezinaulo, ikwunna, ikwunne, ndienyi, na oha obodo. Itu ngo (ma o buru na nwaanyi adighi ime) na igbankwu bu memme ikpezu kwesiri ka ndi Igbo na-eme tupu nwoke na nwaanyi aburu di na nwunye n'ezie. Á ga-eweputa manya puruiche maka memme igbankwu, okachasi n'ofesi. Á ga-ewepu okwu dika "ime ego" na "ikwu ugwo nwaanyi" n'omenala Igbo. Igbo anaghi alucha nwaanyi alucha; mgbe onye ji, o mee iké ya! Ndesita ihe aluma (*"List"*) agaghi abanye n'akpaukwu Igbo. Igbo anaghi ere maobu ego mmadu. O bu aru kwu nwa ma kuru n'aka! 'Brideprice,' dika ndi Bekee na-akpo ya, abughi omenala Igbo. Naani nke ha kpore 'dowry' bu ihe yitewere omenala Igbo, ma ndi nwe nwaanyi choo ma nwee aka ime nke à ka o kwesiri. Á na-akpo memme à "idu ulu."

Ogwumagala si na ya agaghi eji na oku na-agba ghara ije ije ngara e ji mara umunna ya. N'oge nke à á na-ekwu maka ikike nwaanyi (*'feminism'*) ka Ndiigbo kwesiri igosi na ndiichie ghotara aja ndi inyom na-achu site n'ihapu ikwunna ya gaa buru mma ezinaulo di ha, na-emezi ma na-amuba ikwunna onye ozu. Á na-akwado nke à site n'igosi ikike nwaanyi nwere n'ihoputa ma gosi onye o ga-alu n'oha. O nweghi mba uwa ozu nwere udiri atumatu à n'odinala ha.

Edensibja

Baibul Nso, Jenesis, 2.24,

Echeruo, Michael J.C. (1998) *Igbo-English Dictionary: A Comprehensive Dictionary of the Igbo Language, with an English-Igbo Index*, Yale University Press

Ekuta, Jethro (2001) *Marriage as God Intended it to be! Reversing the Trends of Today's Society*, CW Pres, Phoenix, AZ, USA

Ihazighari Mmemme Alimalu Ndiigbo

Ene, M.O. (2016) *Sequence, Significance & Symbolism of Igbankwu: Traditional Igbo Wedding Ceremony*, Reedbuck, NJ, USA

Ferris, Kerry & Stein, Jill (2016) *The Real World: An Introduction to Sociology, Fifth Edition*, W. Norton and Company, New York, USA

Ibeka, Valentine () *Igba Nkwu and Christian Marriage: Towards an Inculturated Liturgy of the Sacrament of Matrimony*

Ihebom, Nnenna (2016) *Okwata (Oba Mkpuruokwu Igbo)*, Loneranger Publishers, Mbiputa nke abuo

Iroegbu, Patrick E. (2007) *Marrying Wealth, Marrying Poverty; Gender and Bridewealth Power in a changing African Society: The Igbo of Nigeria*, Trafford Publishing, Canada

Nsereko, D. D. (1974) *The Nature and Function of Marriage Gifts in Customary African Marriages*, *The American Journal of Comparative Law* Vol. 23, No. 4 (Autumn, 1975), pp. 682-704 (23 pages) Oxford University Press

Nwosu, Ezekwesiri Okebugwu (2011) *A Study on Colonialism and Change in Igboland: A Case Study of the Mbaise Area of Owerri Division 1902-1934*, MA/ART/49017/05-06, ABU, Zaria

Olowoyo, Ghaniyah (2020) *Kneeling to propose to a woman ‘un-African’ – Kanayo O. Kanayo*. Premium Times, Nigeria

Ubesie, Tony (2009) *Oḍinala Ndi Igbo*, University Press, Plc, Ibadan
